

Світлана Омеляненко

НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ПРОЦЕСІ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ

Стаття присвячена використанню методу проектів як ефективного способу національного виховання майбутніх фахівців у процесі загальнопедагогічної підготовки, який розглядається як комплексний інтегративний процес, що передбачає цілепокладання, планування, організацію, реалізацію цілей за допомогою адекватних прийомів організації діяльності студентів, аналіз результатів. У статті описуються розроблені автором та впроваджені у навчально-виховний процес професійної освіти майбутніх педагогів інформаційні, практико-орієнтовані, дослідницькі проекти. Визначені умови ефективного застосування методу проектів у професійній підготовці майбутніх педагогів, реалізації завдань національного виховання.

Ключові слова: національне виховання, метод проектів, загальнопедагогічна підготовка.

У Національній доктрині розвитку освіти наголошується на тому, що національне виховання є одним із головних пріоритетів, органічною складовою освіти, його метою є «виховання свідомого громадянина, патріота, набуття молоддю соціального досвіду, високої культури міжнаціональних відносин, формування у молоді потреби та уміння жити в громадянському суспільстві, духовності та фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, трудової, екологічної культури» [4]. Національне виховання має пронизувати всі сфери діяльності вищого навчального закладу. Особливо важливим є реалізація завдань національного виховання у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів, які у наступній діяльності будуть забезпечувати формування нових громадян України.

Проблемі національного виховання студентської молоді та підготовці майбутніх учителів до національного виховання школярів різних вікових груп присвячені дослідження О. Гевко, С. Лавриненко, Р. Осипець, С. Паршук, В. Смолюка, А. Фрідріх та ін.

І. Зязюн, Г. Сагач наголошують, що ідеал українського національного виховання – це «гармонійно і всебічно розвинена особа українця з інтелектуально-творчими, духовно-моральними цінностями» [3, с. 21].

Основним шляхом національного виховання є його особистісна орієнтованість, яка, на переконання І. Бега, має будуватись на таких засадах: свобода, відповідальність, справедливість, творчість, співпраця;

самодіяльність студентів, її активний характер; вільна творча продуктивна праця як базис виховання; розвиток творчої індивідуальності; виховна полісистемність [1].

Ефективним методом, що сприяє оволодінню майбутніми фахівцями досвідом попередніх поколінь є застосування методу проектів.

Метод проектів був започаткований американським філософом і педагогом Дж. Дьюї, який виходив із того, що освіта повинна давати не тільки знання, що будуть необхідні дорослій людині в майбутньому, але й знання, уміння та навички, здатні вже сьогодні допомогти особистості у вирішенні її життєвих проблем, і такий результат досягається у ході дослідження навколишнього життя суб'єктами навчального процесу [2]. У вітчизняній педагогічній практиці метод проектів почав активно використовуватися з кінця 90-х років ХХ століття і зараз отримує все більше поширення. Науковці В. Краєвський та І. Лернер підкреслювали, що в проектах навчання втілюються результати теоретичних досліджень, саме тому вони є невід'ємним і суттєвим моментом навчання як соціального явища [5].

У педагогічній літературі поняття «проект» визначається як результат перетворювальної діяльності і як мета і результат проектування. Проектна діяльність історично склалася в результаті переходу від проектування матеріальних об'єктів до проектування систем діяльності. На сучасному етапі поняття «проектна діяльність» у педагогіці розглядається у двох аспектах: 1) у контексті педагогічного проектування як процесу розробки педагогами цілей та конструктивних схем їх досягнення, теоретичних моделей – навчально-виховних програм і методик їх застосування; 2) як проектна діяльність учнів, як засіб їхнього навчання та виховання.

Мета статті – визначення педагогічного потенціалу методу проектів у національному вихованні майбутніх педагогів у процесі загально-педагогічної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Національне виховання є суттєвим чинником цілісного формування особистості, джерелом професійної культури. І в наш час слушною залишається думка К. Ушинського: «Загальної системи народного виховання для всіх народів немає не тільки на практиці, а й у теорії... У кожного народу своя особлива національна система виховання; а тому запозичення одним народом у іншого виховних систем є неможливим... Як не можна жити за зразком іншого народу, яким би принадним не був цей зразок, так не можна виховуватись за чужою педагогічною системою, яка б вона не була струнка і добре обдумана. Кожний народ щодо усього повинен випробувати свої власні сили» [6, с. 102–103].

У кожній нації в залежності від природних і соціальних особливостей мешкання історично склалися і утверджувалися свої

соціально-психологічні й морально-духовні цінності. Цінність – це соціально-філософська категорія, що позначає позитивне чи негативне значення явищ природи, продуктів суспільного виробництва, форм суспільної організації, історичних подій, моральних учинків, духовних витворів для людства, окремого суспільства, народу, класу, соціальної групи чи особи на конкретному етапі історичного розвитку. Поняття «цінність» відображає один з найсуттєвіших аспектів практичної взаємодії людини з навколишнім середовищем та іншими людьми. Цінності перебувають у подвійній залежності від внутрішніх властивостей її носія та від потреб і прагнень людини, яка виступає адресатом цінностей. Провідним фактором розвитку, їхніх якісних змін і кількісного нагромадження є соціально-історична практика цінностей. Крім основного поділу на позитивні й негативні, розрізняють цінності реальні й потенціальні, безпосередні й опосередковані, абсолютні й відносні; соціально-політичні, моральні, естетичні, наукові, релігійні тощо. Залежно від рівня організації адресата цінності розрізняють загальнолюдські, загальнонародні (національні), класові, групові, особисті. Національні цінності – це той духовний багаж, який має залишатися базовим для продуктивної діяльності тієї чи тієї національної спільноти. На цьому ґрунті відбувалося становлення певної системи виховання підростаючого покоління.

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства доводиться спостерігати невинуватого розпливчатість у підходах до оцінки національних і загальнолюдських цінностей. З одного боку бачимо скептичне ставлення до своїх національних цінностей (в царині мови, побуту, моралі, культурі та ін.), а з другого боку – «мавпування» чужого у різних сферах життєдіяльності.

Тут варто досить розумно підходити до цих напрямків у виокремленні національних цінностей. Т. Шевченко ще у свій час визначив формулу поведінки майбутніх поколінь українців: «Учіться, читайте, / І чужому навчайтесь, / Й свого не цурайтесь, / Бо хто матір забуває, / Того бог карає, / Того діти цураються, / В хату не пускають» [7].

У системі підготовки педагогічних працівників різних рівнів, формування їхньої професійної культури передусім треба дбати про національну спрямованість кожного з них на засадах невичерпних багатств нашого народу в галузі виховання підростаючого покоління.

Ефективним методом національного виховання майбутніх педагогів у процесі загальнопедагогічної підготовки є метод проектів, який ми розглядаємо як комплексний інтегративний процес, що передбачає цілепокладання, планування, організацію, реалізацію цілей за допомогою адекватних прийомів організації діяльності студентів, аналіз результатів. Мета залучення студентів до виконання проектів – забезпечувати реалізацію соціального замовлення на людину нового, демократичного

суспільства, якій притаманна активна життєва позиція. Участь у проекті для студентів – це взаємна навчально-пізнавальна, ігрова, творча діяльність, яка має загальну мету й узгоджені засоби діяльності та спрямована на досягнення загального результату. Метою проектної діяльності студентів є навчальний творчий продукт, під яким розуміється самостійно розроблений продукт від ідеї до її втілення, який має суб'єктивну або об'єктивну новизну і виконаний під контролем і консультацією більш досвідченого викладача.

У процесі вивчення загальнопедагогічних дисциплін ми пропонуємо студентам різноманітні проекти: дослідницький, інформаційний та практично-орієнтований. Зупинимось на характеристиці деяких проектів, які спрямовані на національне виховання майбутніх фахівців.

Інформаційні проекти спрямовані на збирання інформації про певний об'єкт, на ознайомлення учасників проекту з цими відомостями, її аналіз і узагальнення, презентацію результатів інформаційного пошуку. Ми пропонуємо студентам у процесі вивчення загальних основ педагогіки роботу над інформаційним проектом на тему: «Народна педагогіка – джерело сучасної педагогіки», в ході роботи над яким збирається та аналізується матеріал за такими напрямками: відображення поглядів українського народу на виховання: в прислів'ях та приказках, в казках та легендах, в традиціях та звичаях; народних піснях; досвід використання основних положень народної педагогіки в сучасних умовах. У процесі виконання та обговорення цих проектів у майбутніх фахівців формуються національні та загальнолюдські цінності щодо ролі виховання у житті людини, у становленні її як особистості, формується потреба у збереженні та передачі цих цінностей новим поколінням.

У ході виконання практико-орієнтованого проекту «Народні ігри як метод виховання» результат діяльності майбутніх педагогів орієнтований на професійні інтереси та чітко визначений із самого початку. Продуктом такого проекту є набір народних ігор, які мають конкретну навчальну та розвивальну мету, і це знаходить відображення у буклетах, які створюють студенти. Особливістю виконання цього проекту є те, що мікрогрупи студентів підбирають та аналізують народні ігри, використання яких сприяє розвитку певної якості, наприклад, формуванню спритності чи витривалості, кмітливості чи уважності та ін. Під час представлення проекту відбувається залучення студентів інших мікрогруп до аналізу виховної ефективності підібраних ігор, проведення частини з них, розробка фрагментів виховних заходів, в ході яких доцільно використовувати такі ігри. Виконання частини тем цього проекту має дослідницький характер, тому що студентам пропонується, наприклад, порівняти комп'ютерні ігри, знайти такі, що схожі на народні ігри, порівняти ефективність народних і комп'ютерних ігор.

Дослідницьким є проект на тему «Морально-духовні цінності

сучасних школярів», який виконують студенти у процесі вивчення теми «Моральне виховання», що передбачає проведення опитування школярів різного віку щодо визначення морально-духовних цінностей школярів різних вікових груп і розробку програми індивідуальної роботи із забезпечення розвитку національних духовно-моральних цінностей з конкретним вихованцем залежно від рівня їх сформованості. У процесі роботи над проектом відбувається розвиток особистості громадянина із національною свідомістю, що спирається на ідеали та традиції культури, духовності рідного народу, на кращих досягненнях інших народів.

Формуванню громадянина здатного до співпраці сприяє спільне обговорення результатів роботи, коли виконавці проекту представляють результати своєї роботи, відповідають на уточнюючі запитання товаришів по групі. У нашому досвіді у процесі захисту проектів ми використовуємо поділ студентів групи, що сприймають проект на три групи: 1) «Допитливі», які готують запитання до розробників проекту, 2) «Чорні опоненти», які вказують на недоліки у проекті, 3) «Білі опоненти», які підтримують проект, вказуючи на його позитивні сторони, 4) «Незалежні експерти», які дають загальну оцінку виконаному проекту із врахуванням як позитивних, так і негативних зауважень опонентів. На цьому етапі надається слово і авторам проектів для рефлексії виконаної роботи, студенти аналізують та оцінюють власну діяльність.

Різноманітність видів проектів, тем із педагогічних дисциплін, у ході яких пропонується реалізація цих проектів, забезпечується тим, що викладачі дають право вибору студентами тематики й виду проекту. Цей вибір закріплюється у свідомості студентів як процес прийняття на себе відповідальності.

Робота над проектами сприяє як національному вихованню студентів, так і формуванню у них готовності до національного виховання підростаючого покоління. Зокрема, у процесі вивчення теми «Позакласна та позашкільна виховна робота» студенти визначають тематику проектів для школярів різних вікових груп, залучення до яких сприяє формуванню національної свідомості вихованців, засвоєнню ними національних морально-духовних цінностей. Наведемо приклади тем декількох проектів, що були розроблені студентами: «Створення краєзнавчого куточка в класній кімнаті», «Традиції нашої родини», «Традиції та сучасність», «З бабусиної скрині», «Народ скаже, як зав'яже». У процесі розробки планів таких проектів студенти визначали цілі виховання, що передбачали втілення в національному вселюдських цінностей, які не можуть функціонувати ізольовано від конкретного національного життя.

Нами визначені умови ефективного застосування методу проектів у професійній підготовці майбутніх педагогів з метою їх національного виховання: чітке визначення мети, яка досягається студентами у процесі виникнення ідеї, створення та реалізації проектів, її спрямованість на

майбутню професійну діяльність, на самовдосконалення особистості, громадянина України і професіонала; зв'язок проблеми, що вирішується у проекті, із системою психолого-педагогічних знань, умінь, навичок, які б активізували потреби студентів в індивідуальному відкритті способу розв'язання визначеного педагогічного завдання; планування викладачем системи проектів, визначення місця кожного із них у системі вивчення навчальної дисципліни та системі професійної підготовки в цілому; створення освітнього середовища, яке б спонукало студентів до самостійного пошуку інформації для реалізації проекту; створення викладачем якісного портфелю навчально-методичних матеріалів у якості зразків для студентів.

Використання інформаційних, практико-орієнтованих, дослідницьких проектів у процесі вивчення загальнопедагогічних дисциплін майбутніми педагогами сприяє формуванню у молоді потреби жити в громадянському суспільстві, оволодінню загальнолюдськими та національними духовно-моральними цінностями, готовності реалізовувати цілі національного виховання у наступній професійній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Виховання особистості / Іван Дмитрович Бех. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
2. Дьюи Д. Психология и педагогика мышления / Джон Дьюи. – М. : Лабиринт, 1999. – 190 с.
3. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. – К. : Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.
4. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта. – 2002. – 24 квітня – 01 травня.
5. Теоретические основы процесса обучения в советской школе / под ред. В. В. Краевского и И. Я. Лернера. – М. : Педагогика, 1989. – 336 с.
6. Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні // Вибрані педагогічні твори : в 2-х т. – К. : Радянська школа, 1983. – Т. 1. – С. 43–103.
7. Шевченко Т. Г. І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє / Тарас Шевченко // Твори : у 5-ти т. – К. : Видавництво художньої літератури «Дніпро», 1978. – Т. 1. – С. 305.